

KONGL. MAJ:TS
Befallningshafvandes

i

Nyköpings Län

till

Kongl. Maj:t år 1828 afgifne

FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

9.

STOCKHOLM, 1829.

Tryckt hos Direct. HENR. AND. NORDSTRÖM.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Nyköpings Län till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne Fem-års-berättelse.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:T S
Befallningshafvandes

i

Nyköpings Län

till

Kongl. Maj:t år 1828 afgifne

FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

9.

STOCKHOLM, 1829.

Tryckt hos Direct. HENR. AND. NORDSTRÖM.

INNEHÅLL

	Sid.
Underdånig berättelse.....	3.
1:o Länets Allmänna beskaffenhet.....	3.
2:o Innevånarne.....	8.
Folket.....	9.
Konst- och Närings-flit.....	10.
3:o Näringar.....	11.
Jordbruket.....	11.
Boskaps-skötsel.....	14.
Bergsrörelse.....	18.
Fabriker, Bruk och öfrige Näringar, hvilka icke höra till Bergsrörelsen.....	21.
Bi-näringar.....	24.
Handel i Landet.....	26.
4:o Politisk Författning, Kammarverk...	26.
Statsbidrag.....	27.
Politie.....	30.
5:o Städer.....	31.
Nyköping.....	31.
Trosa.....	33.
Mariæfred.....	34.
Strengnäs.....	35.
Eskilstuna.....	36.
Thorshälla.....	37.

Nyköpings Län, vestra delen af Södermanland, innehåller i längd 11 och i bredd 8 mil, samt $66\frac{1}{4}$ kvadrat-mil i rymd, och gränssar i öster till Stockholms Län, i norr till Westmanland och Mälaren, i söder till Östersjön och Östergöthland, och i vester till Nerike. Länet, som består af 10 Häradar, nemligen Jönåkers, Rönö, Hölebo, Oppunda, Villottinge, Öster-Rekarne, Vester-Rekarne; Åkers, Daga och Selebo, indelt i 4 Fögderier, genomskäres af en mängd, dels vattendrag, af hvilka en stor del icke äro till namn kände, de betydligaste, utom Mälarn, Hjelmarn och Tisnarn; som äfven tillhöra andre Län, äro: Yngarn, Långhalsen, Hallbosjön, Näsnarn, Båfven, Veckeln, Tolgarn, Stensjön, Djulösjön, Storsjön, Viren, Kolsnarn, Hägsjön, Öljarne, Vammen; Neslingen, Skundern, Dunkern, Ramfjorden, Flätsjön, Eklången, Öknasjön, Hörningen, Lännasjön, Magsjön, Klämningen, Sillen, Likstammen, Gällringen, Kyrksjön, Rundviken, Sibbern, Eknarn, Nyckelsjön, Misteln och Lochvattnet, och dels strömmar, nemligen utom ett likaledes okänt antal mindre, Nyköpings-ån, Bergshammars-ån, Björkviks-ån, Forssa-ström, Vadsbro-ån, Näshulta-ån, Eskilstuna- och Thorshälla-ström, Jäders- och Tjula-ån, Trosa-ån, Bälinge-ån, Svätta- eller Norsa-ån, Berga-
ån,

ån, Helleforss-ån, Husby- eller Lundby-ån, Skeppsta-ån, och Åkforss-ån, hvilka strömmar och åar, likasom alla öfriga vattendragen, utfalla dels i Hjelmarn och Mälarn och dels i Östersjön, nemligen i Hjelmaren och Mälarn de på den norra, och i Östersjön de på den södra sidan om den största af en mängd i Länet varande landthöjder, som styrer vattnen tvärtemot hvarandras directioner. Denna största af landthöjderna utskjuter ifrån Svenska landthöjden nära Tiveden, och genomlöpande Nerike, sträcker sig öfver Oppunda Härad, samt vidare än på ena, än på andra sidan; men allmännast utmed gränsen emellan Öster Rekarne och Villottinge samt Åkers- och Daga Härad, fram till Öknebo Härad i Stockholms Län, delande således Nyköpings Län, hydrographiskt betraktadt, i 2:ne hufvud-delar. Den norra delen, som denna landthöjd afskiljer, är åter, genom en annan derifrån utgående, som börjar i Dunkers socken, och slutar vid Björksundet, delt i 2:ne större delar, hvaraf den första kan kallas Thorshälladalen, och den andra Mariefreds-dalen, efter de hufvudsakligaste vatten i hvardera dalen utfalla i närheten af desse städer i Mälaren. Söder om landthöjden framställer sig åter 6 större dalar, hvilkas vatten utfalla i Östersjön, nemligen Jäders- Yngarns- Långhalsens- Båfvens- eller Malmköpings-Trosa- och sluteligen Svärta-dalen.

Skogarne, egentligast vid Länets gränser, såsom i trakten af Östersjön, Östergöth-

göthland öfver den så kallade Kolmården, och öfver Jönåkers och Oppunda Härader, samt intill skillnaden af Daga Härad, och derintill stötande trakt af Stockholms Län; men äfven inne uti Länet, kunna ej anses äga inflytande på climat eller cultivation. De äro i verkligt aftagande, hvartill utom stormar och skogseldar, såsom verksamma orsaker kunna räknas håglöshet för deras användande utan beräkning på framtida bestånd, stängsels upprättande af träd, användandet af såkallade trindstör, då för hvarje stör erfordras ett helt träd, hvaremot om klyfstör nyttjades, flere tjog af ett enda träd erhöles, och svedjande, icke blott å till åker och äng i framtiden tjenlig mark, utan äfven i högländte endast för skogsvext användbare ställen; hvarföre ock skogarne föga kunna anses lemna bi-näring; men aldrig för hufvud-näring beräknas.

Om tillfälle gäfves att genom belöningar eller andre förmoner väcka Allmänhetens lust för hägnad med stenmur eller lefvande häckar, eller att bibringa öfvertygelsen om det stigande värde fastigheter erhöle genom skogens vårdande, sparsamma användande och förkofrande; och om ändamålsenligt ansvar stadgades för trindstörens begagnande, skulle otvifvelaktigt skogarne återtaga deras fordna ansenliga beskaffenhet. Öppnades derefter tillfälle till afsättning från orter, hvarest veden i brist deraf qvarliggande i skogen förruttnar; så ägde Länet en ytterligare källa till ömsesidig förmon.

Vatten-

Vattendragen deremot torde verka på klimatet; ty der flere vatten finnas, skall vår och höst mera fuktighet genom utdunstningen åstadkommas, och erfarenheten har visat, att i trakten af Nyköping, der de betydligaste vattendragen från närbelägne större insjöar sammanträffa med Östersjön, väderleken något efter sommar-solståndet antager mera ostadighet, och kan hända äfven genom Saltsjöns närhet, så väl sådd, som bergning, inträffa sednare än längre in å Länet.

Till jagt, betraktad såsom näring eller bidrag dertill, gifves här i Länet hvarken hog eller tillfälle, med undantag likväl af den del som utgör skärgård, hvarest siöfogels-jagt idkas och icke allenast utgör födoämne för skärgårdsboerne utan äfven lemnar tillfälle till afsalu; äfvensom skäl-jagt och fångst är brukligt, men i intet fall kan jagten annorlunda än såsom bi-näring anses.

I allmänhet borde jagt i Länet vara betydlig emot hvad den nu är. Skogarnes vanvårdande och förstörande verkar visst till jagtens aftagande, men hvad mest i detta fall bidrager och otvifvelaktigt skall ännu mera minska villebråd, är sättet hvarpå jagt nu föröfvas. Sällan öfvas eller vårdas jagten af jordägaren. Med få undantag, antingen är den öfverlemnad å skogvaktare, eller idkas den utan tillåtelse af torpare, drängar eller inhysesbjon, eller löse personer, hvilka endast hafva hvad de lättast kun-

kunna erhålla, men ej hvad med riktig omtanka både för det närvarande och tillkommande, vore att tillgå, till ögonmärke. Så finner man att, oaktadt utfärdade förbud, fogel skjutes under parningstid, under liggning på ägg, eller medan ungarne ännu äro så små, att de förgås i saknad af hönan eller äro till föda otjenlige, eller ock fångas i lämmar o. s. v. Orrfogels skjutande för så kallad bullvan, ett icke förbjudet sätt, är dock ett betydligt bidragande medel att i grund utrota detta slag af vildt. Det är sannt, att många gifvas som på riktigt sätt utöfva jagten, bereda sig deraf nytta, med den omtanka att villebrådet genom deras åtgärd aldrig minskas, utan snarare förkofras; men denna omtanka batar föga, der den ej iakttages allmänt. Såsom medel till motverkande af denna verkeligen stora olägenhet torde i synnerhet kunna räknas: att ingen ägde rätt att jaga, som icke för en sådan rättighet erlade skatt: att den som utöfvade jagt på andras ägor, på hvilkens åkärnan som helst, vore förfallen till ansvar, derest han icke genast vid första påfordran kunde visa jordägarens tillåtelse dertill: att skjutandet för bullvan helt och hållet förbjöds: att både säljare och köpare af vildt under förbjuden tid skulle vara förfallen till ansvar, på åtal af hvilken som helst o. s. v.

Fiskes idkande erbjuder sig öfver hela Länet, fast icke allmänt annorlunda än till husbehof; men i skärgården kan det anses
såsom

såsom mest bidragande till folkets utkomst, hvarföre längre fram skärgårds-fisket kommer att beskrifvas.

Jordmån, hvarmed här menas odalåkern, eller den som från längre tider tillbaka hållits öppen, är i allmänhet gifvande, och består af stark lera, eller lera, blandad med svartmylla, hvilken mycket hårdbrukad, likväl sedan brådden utur den framskjutit, uthärdar långvarig torka, utan menligt inflytande på afkastningen; dock gäller detta endast om höstsädet, som derföre allmännast här brukas.

Aftappningar utur mossar och kärr äro i sednare tider nog betydligt verkställda; också hafva i desse tider mindre frostnätter, än förr, skadat landet. En gifven förmon af odlingar har redan visat sig deri, att betydliga sträckor jord, ifrån att förr frambringa sqvattram, ljung, till intet användbare buskar o. s. v., nu äro förvandlade till bördige sädesfält och ängar.

2:0 *Innevånarne.*

Folkmängden utgör 60,115 mantalsskrifne personer, nemligen 28,448 af man- och 31,667 af qvinnokönet, samt skattfrie 22,123 män, och 24,094 qvinnor, eller tillhopa 106,392 personer. Folkmängden har således ifrån år 1822, då sista Berättelsen afgafs, och folkmängden utgjorde 99,362 personer, ökats med 7,030.

Orsaken till folkförökningen skulle man lätt tro sig böra igenfinna uti sednare tider verkställda odlingar, och så väl deraf som af gynnande årgångar, ökad sädes-afkastning; och otvifvelaktigt äro dessa omständigheter till samma ökning mycket bidragande. Att de äro uteslutande bidragande dertill, torde likväl icke böra antagas, ty efter 1808 års krig, då folkmängden mycket minskades, har den allt jemt ökats, betydligast de 2 först efter kriget följande åren, ehuru de 7 på hvarannan efter kriget följande åren voro mindre gynnande för landtmannen, och de 2:ne derefter i det närmaste missvext-år, samt de öfriga icke alla kunna kallas goda; men deremot äro, genom i sednare tider mera än förr antagne stat-tjenster, ägtenskap betydligen befordrade, hvilket ock visar sig uti svårigheten att erhålla ogifte tjenstehjon. Således synes det som icke blott odlingar och gynnande år, utan äfven tjenstehjonens aflönande meddelst stat till folkmängdens ökande bidrager. Märkeligt är dock, att i orter närmast hufvudstaden, folkmängden är i aftagande, ej af minskning i antal födda, eller af förökadt antal döda, utan genom den hos tjenstehjonen af båda könen, mer och mer tilltagande hog att i hufvudstaden söka tjenester, dervid de med lättare göromål erhålla högre löner, lämpade efter ett tilltagande öfverflöd.

Folket. Genom Folk-skolor, der barnen bibragts nödig Christendoms-kunskap, och lärt

lärt skrifva, och genom af handel, körslor och dylikt åstadkommit umgänge med främmande menniskor, har folket visserligen tilltagit i bildning, och således i en närmare kännedom af egna och andras rättigheter och pligter, särdeles i de orter som mera gränsa till städerna; hvaraf man ock torde kunna hoppas eller finna anledning till minskning i gröfre brott; men om jemförelse apställes emellan närvarande och äldre tider i afseende på upplysning och sedlighet, torde resultatet blifva, att om upplysningen stigit, sedligheten aftagit. I allmänhet är folket lättstyrdt och undergifvet lagarne.

Konst- och Närings-flit stanna å landet vid tillredandet af den mest nödvändiga åkerbruks-redskapen, och de outhärligaste väfnader, samt att sköta jorden, i hvilket sednare landtmannen årligen tilltager, och redan gjort goda framsteg så i odlingar som i afseende på den gamla åkerens behandling; men i städerna äro de i ett berömvärdt stigande, och bereda god utkomst för hvar och en, som icke låter det uppnådda välståndet förleda sig till lättja och utsväfningar.

Välmågan kan sägas vara jemn hos skatte-allmogen, och de frälse-bönder, hvilkas husbönder med billighet bestämma deras onera. Någorlunda förmonliga varu-värden hafva de föregående åren satt landtmannen i det tillfälle han efter sistledit och innevarande års ymniga skörd nu saknar, att genom afsättning af sine producter förskaffa de

de till tjenstehjoms löner och utlagor m. m. erforderlige contanter, han nu med öfverflöd på spannemål tror sig för bristande af-sättning icke kunna erhålla.

På arbetare för landtmannen är ingen brist i allmänhet; men vid goda år, såsom sistl. och innevarande, då ett mansdagsverke knappt erhålles för 3 à 4 kappar råg, och den arbetande classen, häldre än att samla till en mindre förmonlig årgång, minskar för-tjensten, föredrar att med maklighet förtje-na endast hvad som jemt åtgår, är landt-mannen ej utan förlägenhet för arbetare; hvaremot vid mindre gynnande år, då ett dagsverke erhålles för en kappe säd, ingen brist på arbetare förmärkes, utan man snarare hör klagas öfver bristande arbetsför-tjenst, och åberopandet af denna brist såsom skäl för tiggeri. Medelpriset i contant be-talning är för ett mansdagsverke 16 sk. och för ett ökedagsverke 1 R:dr B:co.

3:o *Näringsar.*

Jordbruket. Allmännast brukas jorden så att halfva åkern säs, och vexelvis andra hälften är i träde. Undantag härifrån gifvas visserligen, derigenom att circulations-bruk är antaget; men desse undantag äro få, tro-ligen derföre, att i denna ort åkern är så betydlig, att gödningsämnen för detta bruk-ningssätt ej äro tillräckliga. De i allmän-het brukliga sädesslagen äro: Hvete, Råg,
Korn.

Korn, Hafra, Ärtor, Bönor och Blandsäd, samt af jordfrukter: Rofvor och Potatis; sådessa lagen i denna proportion att på jord för utsäde af 12 tunnor, det vanligaste för 1 Mantal, sås omkring 2 tunnor hvete, 7 à 8 tunnor råg, 2 tunnor korn, $\frac{1}{2}$ tunna ärtor; dock att den som hafra och blandsäd, minskar korn-utsädet derefter, eller ock i vissa trakter af Lännet, sålunda: $\frac{1}{12}$ hvete, $\frac{1}{2}$ råg, $\frac{1}{6}$ korn, $\frac{1}{24}$ ärtor, $\frac{1}{8}$ blandsäd och $\frac{1}{12}$ hafra; deraf man efter 12 tunnors utsäde torde kunna beräkna, efter sistberörde förhållande till exempel:

1 ta Hvete à 12 kornet, med afdrag af

Utsädet	11 tr
6 tr Råg à 8	d:o		d:o		42 —
2 tr Korn à 7	d:o		d:o		12 —
$\frac{1}{2}$ ta Ärtor à 8	d:o		d:o		3 — 16 kr
$1\frac{1}{2}$ ta Blandsäd à 7	d:o		d:o		9 — —
1 ta Hafra à 6	d:o		d:o		5 — —

Summa 82 tr 16 kr.

Potatis, som planteras allmänast i der-till anslagne täppor eller å nya odlingar, men äfven å trädesgården, så att derigenom intet användes af den till säds frambringande för året ämnade jord, odlas till den grad, att den gör stort bidrag i födan för både menniskor och kreatur, användes ej obetydligt till Bränvins-bränning, och försäljes till flere tusende tunnor. Rofvor brukas obetydligt och sås i trädesgårdet. Lin och Hampa sås väl, men afkastningen är på långt nära icke tillräcklig för ortens behof.

Hum

Humla, hvartill tjenlig jordmon i allmänhet icke finnes, brukas äfven; men afkastningen torde på det hela, jemt svara emot behofvet. Endast uti Östra och Vestra Vingåkers Socknar kan afkastningen deraf uppgå till någon betydenhet, så att denna artickel vissa år bibringar en särskild inkomst för ej mindre jordägaren, än den som dermed drifver handel. Trädgårds-vexter finnas säl- lan, utom Säterierne, derifrån någon afsätt- ning sker.

Sädes-production kan väl icke på de sednast förflutne fem åren anses vara ökad; men den har likväl mera till- än aftaget. Den är i medelmåttigt goda år på åtskillige ställen af Länets fullt motsvarande behofvet, och på andra åter detsamma öfverstigande, ehuru i bägge fallen en ganska betydlig del afverkas till brännvin, hvartill äfven, i synnerhet i sednare tider, potatis ej obetyd- ligt i vissa orter användes. Vid ymnigare skördar kan en betydlig mängd spannemål afsättas, hufvudsakligast af hvete, förmalen till mjöl, och af råg, dels malen och dels omalen; och till denna tillgång på spanne- mål äro odlingar och ett allt mera förbät- tradt brukningssätt af jorden orsaker.

Höstsäden, och deraf i synnerhet rågen, är hvad som mest nyttjas; hvaremot bruket af korn och hafra i sednare tider mycket aftaget, säkert af den orsak, att sednare årens torra somrar motverkat afkastning der-
af,

af, då råg och hvete, oaktadt både torka och föregångne frostnätter, gifvet god skörd.

För jordens ändamåls-enliga tillbrukning hafva i sednare tider stångjerns-vältar med mycken fördel brukats; och medelst tröskverk och kast-machiner besparas mycket i både tid och arbete.

Boskaps-skötsel. Om å ena sidan man med särdeles tillfridsställelse finner hurusom Possessionater i allmänhet sörja för ängsförbättringen, i synnerhet sålunda, att af torka skadade eller mossslupna ängar, äfvensom urtappade och uppröjda mossar och kärr, plöjas, besås med hafra intill dess torfven ruttnat, då jorden tillräckligt gödes och besås med råg och gräsfrön sammanblandade, derefter och sedan rågen blifvit skördad, hö i ymnighet samlas i 6 till 10 år, allt efter markens godhet, då ny plöjning och beredning liksom förut äger rum; hvarigenom äfvensom genom betydlig bränvins-bränning, fodertillgången visserligen kan anses ökad; så upptäcker man deremot å den andra, att Allmogen, med få, knappt märkbara undantag, oaktadt det goda efterdöme i den delen förut är nämndt, har särdeles hoglöshet för ängsförbättring. Dess enda åtgärd här i stannar vid öfverflödiga buskars borthuggande i ängar och hagar. Någon gång ser man Allmogen plöja eller annorlunda upptaga en af torka eller måssa skadad mark och beså den med hafra några år; men derefter igenlägges den ej med gräsfrön efter gödning,
utan

utan öfverlemnas åt sig sjelf, att utan hvarken gödsel eller gräsfrö frambringa gräs, naturligtvis ej mera än förut. Fodertillgången är således på det hela knapp, ehuru vid bättre årsvext halmtillgången är ymnig nog; men med halm till foder kan ej ladugården särdeles förbättras. Drank är det enda ämne som utom halm och hö till kreaturens föda användes. Genom bränvins-bränningen är visserligen fodertillgången ökad. Det återstår för erfarenheten att visa om drank, hvilken man tror genom sin skarpheit skada kreaturens inälfvor, är nyttig för annan, än göd-boskapen, eller om genom utspädning den upphör att vara skadlig, och i sådant fall, om liknöjdheten medgifver iakttagandet af denna omtanka. Således kan antagas att hos Possessionater fodertillgången är motsvarande den öppna jorden; men Allmogen tyckes ännu icke vara tillräckligt öfvertygad om nödvändigheten deraf. Hos den är förhållandet icke så. Må hända att den knappa fodertillgången hos dem äfven minskas genom långa körslor efter ved, gärdsel och timmer, genom frälse-böndernas foror för husböndernas räkning, och genom deras egna resor dels med egna effecter, dels emot lega, ett nödvändigt öndt, serdeles vid dylika år, som detta, då spannemålen i anseende till dess mängd, knappt är säljbar annorlunda än till underpris; men Allmogen för andra egna behof, för att kunna aflöna sina tjenstehjon och betala Krono-Utskylder, måste skaffa contanta penningar.

Hos

Hos större delen Possessionater stallas oxar som uppköpas från andra orter, i synnerhet Småland, men äfven Östergöthland och Nerike, samt säljas till Stockholm. Betesmarkerna äro i allmänhet svaga och otillräckliga. Såsom bidragande till ängsförbättring bör här nämnas, att början blifvit gjord med ängsvattning; men hvilket ännu icke så länge verkstådts, att ett säkert resultat kunnat visa sig, hvarföre uppgifvandet af så väl detta, som methoden, torde böra till nästa fem-års-berättelse uppskjutas.

Kreaturs-racerna äro små, och icke goda. Oaktadt en icke sparad bränvins-bränning, har kreaturs-skötseln icke tilltagit. Man skulle tro, att bristande afsättning motverkat ladugårdarnes förbättrande; men då vissa orter, särdeles trakten af Eskilstuna, icke sakna afsättning af både mjölk och kött, utan att der kreaturen till slag och antal äro bättre, eller flere nu än förr, förfaller detta skäl, hvaremot klimatet som vållar kreaturens födande inne $\frac{3}{4}$ af året, hvaraf, i anseende till knapp tillgång på foder, deras mindre fördelaktiga födande under den tiden blifver en följd, och svagt och otillräckligt bete under sommar-månaderna, lära utgöra hufvudorsakerna till uteblifven ökning eller förbättring i ladugårds-skötseln. Boskaps-kreaturen äro i allmänhet små, och mindre goda. På större gårdar finnas de dock bättre. Så är ock förhållandet med hästarne. De hafva mycket urartat. Hos Possessionater

ter finner man dem af Danskt eller Tyskt slag, vackra, men krätvande god föda och sorgfällig skötsel, uthärda de icke strapager. Norrska hästar deremot äro här mera lättfödda, och mera uthålliga, fastän icke särdeles stora. Öfrige här bruklige kreatur äro svin och får, samt högst obetydligt getter. Såsom förbättring af nu varande kreaturs-slag, bör visserligen nämnas, dels hvad hästarne angår, landt-beskällares utsändande från Strömsholms Stuteri åt orterna, såsom nu några år tillgått, hvaraf goda racer ofelbart skola uppkomma, och dels införskrifvandet af så kallade Merinos-gumsar, som äfven skall mycket förbättra ullen. Med allt detta får dock ladugårds-afkastningen icke anses sämre än förr, ehuru, hvad får angår, ullen betalas vida mindre nu.

Skogar. Desse äro ännu tillräcklige för ortens behof, men likväl mycket minskade i sednare tider. Orsaker härtill äro redan nämnde; och såsom ytterligare, fastän icke klandervärd orsak, må tilläggas flere Allmänningars anslående till Recognitions-skogar åt Bruken. Skogarne äro ock hvad som skaffar landtmannen tillgång till godtgörandet af Utskylder och Tjenstehjons löner, de år, då antingen missvext inträffar, eller, såsom nu, öfverflöd på spannemål gör den af föga värde.

Då de, genom Kongl. Maj:ts Nådiga Bref till Kammar- och Bergs-Collegierne den 16 Mars 1824, anbefallte åtgärder hinna till-

vägbringas, torde, åtminstone hvad allmänna skogar angår, betydliga förbättringar i skogsskötseln vara vunna. I frågan om Härads-allmänningarne äro vederbörande delägare hörde; hvarigenom är afgjordt att de samtliga under Jägeri-betjeningens uppsigt skola bibehållas; och så fort Härads-Rätternes ännu saknade Protocoll, i anledning af en eller annans yrkande af deras delning, inkomma, skola de vidare, på Konungens Befallningshafvande beroende, åtgärder vidtagas. Nyligen har man trott sig i Rekarne Härader finna bränntorf; men tiden har ännu icke hunnit visa dess duglighet eller tillgång. Kallsinnighet för de tider man ej öfverlefver, torde ännu länge afhålla bränntorfvens begagnande, liksom den förorsakar, att vindfällena å enskilda skogar ligga obegagnade, då skogseffecter lättare erhållas af vexande trån. Af Länets 10 Härads-Allmänningar äro ännu 2 oafmätte.

Bergsrörelse. Vid sista Fem-års-Berättelsens afgifvande funnos i Länet: 1 Koppargrufva, 11 Jerngrufvor, nemligen 10 på landet, och en på Nyköpings Stads ägor, 1 Kammarhammare, 7 Masugnar, 18 Stångjernsbruk, deraf ett i Nyköpings Stad, 1 Stålugn, 1 Mässingsbruk och 7 Manufactur-Verk. Af desse hafva 8 Jerngrufvor och 1 Stångjernsbruk upphört. Derefter hafva tillkommit: en å nyo upptagen Jerngrufva, som i anseende till ägarens iråkade penningeförlägenhet åter blifvit förlagd, 3:ne nya
ännu

ännu bearbetade Jerngrufvor, och 7 Manufactur-verk, samt vid äldre Bruk, 2 nya Härdar och 200 *Sküt*:ds Stångjerns-smide, samt en Kopparmalms anledning, som i början lofvat större tillgång af smältvärd malm, men hvilken så aftagit, att nu mera all brytning är inställd.

Vid Bergverken i Länet sysselsättas 1,300 personer, och frambringas malm samt tillverkas Tackjern, Stångjern, Gjutgoods och Manufactur-smiden till värde af nära 700,000 Riksdaler. I öftigt anmärkes, att Ämneshammare äro bland Stångjerns-bruken inbegripne i denna Berättelse; och att i Tabellen är Tionde jernet, för Ämnes-hamrarne inbegripet i Tionde jernet för Stångjernsverken.

De äro i tilltagande, medelst fördelaktig conjunctur, hälst jernet stigit i värde och de låga spannemåls-prisen förorsaka ökad behållning för stångjernet, manufactur-smiden och gjutgoods, då arbetarne aflönas med spannemål, alltid till lika quantum, utan afseende på högre eller lägre pris. Likväl inverka lindriga vintrar på denna rörelse, emedan då koltillgången är mindre, och transporten af det myckna tackjern som tagas från Bergslagen försvåras. Transporterna af tackjern ske dock icke helt och hållit landvägen, utan sjöledes från Arboga, Köping och Westerås till Thorshälla, och troligen med nästa år äfven directe från Öre-

bro, genom Hjelmare-Canal; som förmodas då vara färdig.

Härvid bör äfven nämnas, att emellan Bruken här i Länet och Bergslagen byteshandel af spannemål från de förra, och tackjern från de senare, är tillvägabragt.

Kol-tillgången är tillräcklig; och för Masugnarne finnas äfven rå ämnen inom Länet. Malm afsättes från Grufvorna i trakten af Östersjön, ej till Bruk inom Länet, utan till Småland och Östergöthland, af orsak, att den till Bruken inom Länet ej kan transporteras sjöledes. Hvarken bristande tillgång på malm eller skog hafva således i denna rörelse verkat ofördelaktigt.

Mässingsbruket, såsom ofvanberördt är, beläget i Nyköpings Stad, är förenadt med 3 Brännugnar, 1 Gallmej-qvarn, 1 Vallsverk, 1 Skärverk och 1 Tråddrageri. Detta Bruk, till hvars understöd Kongl. Maj:t och Kronan för längre tider tillbaka upplåtit dess i strömmen belägne Mjölqvarn om 10 par stenar, samt rättigheten att, emot skogsöres-afgift, på Björkviks Krono-Allmänning kola af Vindfällan, har förr, och kanske för icke 15 år tillbaka, utgjort en blomstrande rörelse. Dessutom finnas Mässingslageri, Ljusstaks- och Nålfabrik, hvilken senare rörelse gifvit sysselsättning och utkomst åt en mängd arbetare, deribland till och med barn af 8 års ålder ägt tillfälle bereda sig bidrag till deras utkomst. Sådant allt inträffade då Bruket kunde påräk-

na en jemn, ej betungad afsättning af dess tillverkningar, i synnerhet mässingstråd, på Frankrike, den enda ort, dit mässingstråd kunnat skeppas; men nu har en der stadgad öfverdrifven tull belastat dylik införsel och för Mässingsbruket således inträffat ringa afsättning. I senare tider har med Kongl. Maj:ts nådiga tillåtelse vid Bruket anlagts en Stångjerns-smedja, med en härd och 450 *Sk&S* årlig tillverkning.

Två Cobolt-grufvor och ett Cobolt-förädlings-verk finnas i Länet. Den ena af desse grufvor och förädlingsverket har 10 arbetare; men hvarest någon egentlig afkastning ej för närvarande skall ägt rum. Den andra grufvan åter, nyligen upptagen, har 75 arbetare och afkastar ungefär 1,250 *℔*, till värde af omkring 6,000 Riksdaler B:co.

Fabriker, Bruk och öfrige Näringar, hvilka icke höra till Bergsrörelsen, äro: 1 Ättiks-Fabrik, hvarest äfven tillverkas Mineral-syror, Blyhvitt m. m., 1 Skedvattens-Fabrik, 2 Pappers-Bruk, 1 Krut-Bruk, 3 Klädes-Fabriker, 2 Tobaks-Fabriker, 1 Knappnåls-Fabrik, 1 Strump-Fabrik, 1 Kard-Fabrik, 2 Ljusstaks-Fabriker, 1 Spegel-Fabrik, 1 Ur-Fabrik, 1 Skepps-Varf, 1 Gevärs-Factori med sine tillhörande Sliphus, 1 Garfveri, 1 Lack-, Kimröks- och Terpentins-Fabrik, 25 Tegel-Bruk, 6 Stampar, 57 Sågar, 110 Mjölqvarnar och 22 Fisken.

Kalk-Brännerier äro af så olika beskaffenhet, och så förenade med Hemman, att speci-

specification deraf ej kan ske. Så är ock förhållandet med Bomulls-spinnerierne, emedan de äro med öfrige göromål inom hus helt och hållit förenade.

Under loppet af de senaste 5 åren hafva 1 Ättiks-Fabrik med tillverkning äfven af Såpa, Mineral-syror och Ferger m. m., 1 Pappers-Bruk, 1 Klädes-Fabrik, 1 Skepps-Varf blifvit nedlagde, 1 Garfveri, 1 Ljusstaks-Fabrik och 1 Skedvattens Fabrik hvilat, och ett Pappers-Bruk, som ännu stannar vid erhållne privilegier, tillkommit.

Fabriken för Ättika m. m. är ännu i sin linda; men likväl i utveckling och tilltagande. Den har 3 Arbetare och tillverkar årligen för ett värde af 7,187 R:dr.

Skedvattens-Fabriken har 4 arbetare, Pappers-Bruken hafva 52 arbetare och tillverka årligen för omkring 24,000 Riksdaler.

Af Klädes-Fabrikerna stannar den ena vid att tillverka kläden endast af garn, som i sådant ändamål inlemnas, men är för det mesta overksam, så att hvarken arbetare eller afverkning för den kan upptagas; hvaremot de 2 öfrige drifvas med omsorg och kraft. De hafva 133 arbetare och en årlig tillverknings-summa af närmare 85,000 R:dr.

Tobaks-Fabrikerna äro mindre betydliga, med 5 arbetare och 2,500 Riksdalers tillverknings-värde.

Knappnåls-Fabriken, som är sammanslagen med Tråddrageriet och Ljusstaks-Fabriken

ken samt Mässings-Slageriet, har 50 arbetare, och 16,000 Riksdalers årlig tillverkning.

Strump-Fabriken, med 4 arbetare, tillverkar för 480 Riksdaler.

Kard-Fabriken, med 1 arbetare och 350 Riksdalers tillverkning.

Spiegel-Fabriken, med 1 arbetare och 100 Riksdalers tillverkning.

Ur-Fabriken, med 3 arbetare och 250 Riksdalers tillverkning.

Skepps-Varfvet har 8 arbetare, och 5,000 Riksdalers tillverkning.

Lack-, Kimröks- och Terpentin-Fabriken har ej egna arbetare, och tillverkar för 300 Riksdaler årligen.

Tegel-Bruken hafva 200 arbetare, och tillverka för omkring 100,000 Riksdaler.

Gevärs Factoriet har 40 arbetare, och tillverknings-beloppet gör 600 gevär.

Krut-Bruket har 16 arbetare, och tillverkar årligen omkring 1000 centner krut, som dock ej kunna i värde beräknas, då tillverkningen sker för Kongl. Maj:ts och Kronans räkning.

För Stampar och Mjölqvarnar, såsom förenade med andre Fabriker eller Inrättningar eller Jordbruket, kunna arbetarnes antal och afverkningen ej beräknas. Så är ock förhållandet med Sågarne, i hvad arbetarne angår; men afkastningen kan anses i värde till 3,000 Riksdaler Banco.

Skepps-

Skepps-Varfvvet kan här ej vara af betydhet, då hvarken en liflig sjöfart, eller stark tillgång på virke äger rum. Likväl har sistledit år här byggts ett ej obetydligt Ångfartyg af 94 fots längd, $17\frac{3}{4}$ fots bredd och $4\frac{1}{2}$ fots djupgående, med machineri till 36 hästars kraft. Tobaks- Strump- Kard-Spegel- Ur- och Lack-Fabrikerna äro högst obetydliga, och kunna väl icke sägas hvarken enliga med eller stridande emot ortens natur-tillgångar och läge; men de 2:ne Klädes-Fabrikerna, Pappers-Bruken, Bergs- och Metall-rörelserna och bearbetningarne i allmänhet, Qvarnar och Tegel-Bruk samt Ättiks-Fabriken, äro deremot för både läge och tillgångar tjenlige; och om än en eller annan rudimaterie skulle vara främmande, lemna dock bearbetningen en vacker inkomst.

Alla ofvanuppräknade rörelser befordra, i anseende äfven till den mängd arbetare de erfordra, tillfälle för landtmannen att afsätta sine producter, hvilket åter, i synnerhet då detta inträffar i Stad, förskaffar afsättning af handelsvaror, hvarigenom en viss bytshandel främjas.

Ri-näringar. Den hufvudsakligaste är Fisket, för de orter som gränsa till Saltsjön; dernäst för dem, som angränsa Hjelmaren och Mälaren, och sedermera dem, som hafva andre insjöar sig nära. Vidare kunna deribland räknas Jagt, som dock endast i Skärgården är någorlunda betydlig, körsler, salt-peter-tillverkning och tjäru-bränning, som
bägge

bägge äro högst obetydliga, och väfnader, hvilka dock, såsom bi-näring betraktade, äro obetydliga, ty de stanna vid husbehofs väfnader.

Spinna och väfva äro qvinnornas slöjd; och männernas vinterslöjd består i tillverkandet af för dem nödig redskap och några enkla husgerådssaker.

Fisket, den enda hufvud-binäringen, kan anses genom afsättning utom Länet inbringa 5000 Riksdaler.

Desse bi-näringar äro visst enlige med ortens tillgångar, och äfven belägenheten för afsättning; men det egentliga jordbruket, kanske stort i jemförelse med befolkningen, lærer så upptaga arbets-krafterna, att egentliga orsaken till deras inskränkta beskaffenhet torde der igenfinnas. Otvifvelaktigt är dock, att en gynnande afsättning befördrar hvarje näring; men då bristande afsättning ej äger rum, torde orsaken ej böra sökas deri. Fråga om öppnandet af en Canal emellan sjön Långhalsen och Östersjön, samt förening emellan förstnämnde sjö och sjöarne Yngarn och Båfven, har blifvit väckt, och hvarigenom en lättad afsättning af landtmanna-producter och skogseffecter blifvit förutsedd af åtskilliga, då deremot andre velat sätta den verkliga nyttan deraf i fråga. Huruvida fördelarne deraf skola öfverstiga kostnaderne, är ännu oafgjordt, då erfarenheten ej kunnat sådant ådagalägga.

Till

Till befrämjande af handa-slöjder hos Allmogens barn, användes afkastningen af en af Commerce-Rådet Wellander anslagen, under Länets Hushållnings-Sällskap stående fond, enligt ett af Kongl. Maj:ts nådigst fastställt Reglemente.

Handel i Landet. Denna sker hufvudsakligast med spannemål; men äfven något skogseffecter och fiskevaror. Stockholm och Bergslagen äro de egentligaste afsättnings-orterna, och dernäst Norrköping. Transporten sker från flere orter beqvämt sjöledes, och från andre landvägen. Någon annan anläggning för transportens lättande, än ofvanberörde Canal, har ej varit i fråga. Emedertid befordras afsättningen af landets producter genom den fria spannemåls-handeln, och föröfrigt bidraga de årliga marknaderna härtill mycket, nemligen 2 i Nyköping och Strengnäs, 1 i hvardera de öfrige 4 Städerna, 1 i Köpingen Malmköping, och 2 i Åsensby.

4:o *Politisk Författning, Kammarverk.*

Sedan år 1822 hafva i Länet blifvit skattlagde $1\frac{3}{4}$ Mantal i mindre delar, 6 Nybyggen och 23 andre Lägenheter, utan Hemmantal. Någre i öde förfallne eller från ödesmål upptagne Hemman eller Lägenheter under berörde tid finnas ej. Hemmansklyfningar, efter förut gällande Författningar, hafva ägt rum, särdeles i Vestra Vingåkers Socken, som är folkrikast. Sjelfägande jordbru-

brukare kunna anses förhålla sig till Arrendatorer och Brukare, som 4 förhåller sig till 3. Posthemman och Gästgifvaregårdar utgöra de förre 29 och de sednare 46, af hvilka sistnämnde 6 äro äfven Postförare. Storskiftes-förrättningarne hafva med märklig båtnad för landet fortgått, och nu aftagit endast derföre, att ej stor- eller enskiftad jord knappt finnes. Enskiften äro dock här i Länet mindre verkställbare. Likväl hafva sådane på ett eller annat ställe ägt rum, alltid förmånligt i afseende på både jordens häfdande, och hägnads upprättande. Det enda verk i Länet som öfver hvad i allmänhet stadgadt är, äger rätt till vattenuppdämning, är det Kronan tillhöriga Åkers Krutbruk; men uppdämningen, som påstår ganska korta tider, är ej af sådan betydighet, att den skadar angränsande eller hindrar odlingar. Och någre andre uppdämningar hafva icke blifvit öfverklagade. Hemman, Kongs- och Ladugårdar inberäknade, som tillhöra Kronan, äro 191 $\frac{1}{2}$ Mantal, jemte 21 Stallängar samt 10 Qvarnar med flere Lägenheter; och 21 Hemman tillhöra Läroverken och Fromma Stiftelser; samt 1 Försvarsverket.

Statsbidrag. De trycka visserligen Landet, i samma mån de äro större, eller mindre; men då deras storlek bestämmes efter behofvet, torde i den delen i allmänhet något yttrande ej här fordras. De ständiga räntornes utgörande in natura, tyckes visser.

serligen å ena sidan belasta jordbrukaren, då längre transporter dermed kunna vara förenade; men å den andra sidan betraktade, finner man, huru vid, såsom i år, bristande afsättning eller vanpris å producterna, förmånen att in natura afbördas den skatt, hvartill contante medel svårligen stått att erhålla, öfverväger forselbesväret. Något lindrigare sätt för deras utgörande torde åtminstone för närvarande ej finnas; i hvilket fall granskningen af svårigheten deri torde vara öfverflödigt. Likväl synes, att räntors utgörande i hö torde motverka den ägoförbättring, som med tillräcklig fodertillgång bör vara förenad. Krono-brefbäring, skjuts, vägghållning och inqvartering äro de mest tryckande onera. Krono-brefbäringen kommer likväl att ofördrojeligen mycket lindras genom den redan började, och snart nog öfver hela Länet tillvägabragte förändring, att nemligen brefven, med undantag af några få högst viktiga fall, fortskaffas på vissa, högst 2 dagar i veckan. Skjutsningen är mest tryckande för Jönåkers, Rönö och Hölebo Härader, såsom de genom hvilka den mest begagnade landsvägen emellan Stockholm och södra orterna löper; och utöfvar således på desse, mera än på andra orter, sitt alltid skadliga inflytande på landtmannens välstånd. Skjutsningen lemna väl en contant inkomst, men betar landtmannen dragare och folk, äfven under den mest brådskadande andtid; beröfvar hemmanet en del spillning, efter det bästa fodret som vid skjutsning måste medtagas,

tagas, och under vistandet vid Gästgifvaregårdar, genom sysslolöshet, anledningar och tillfälle, påskyndar sedeförderfvet, utan undantag för hvad ålder som helst. Äfven i detta fall torde förbättring svårligen kunna åstadkommas, då flere försök visat, att skjutsens utgörande genom entreprenad ej är verkställbar, och vårt glest bebodda land ej torde medgifva postvagns inrättande. Så är ock förhållandet med väghållningen, ett onus som ej kan undvikas. Inqvarteringen deremot skulle man tro vara mindre tryckande, om den utgjordes, ej efter matlag utan efter hemmantal. Krono-fjerdingsmans-tjensterna komma härefter i ordningen bland onera. På en del ställen belasta de Krono- och Skatte-allmogen genom tjenstens bestridande i tour, på andre åter, genom visse personers aflönande.

De i Tabellen uppförde onera och besvär hafva blifvit ansedde i värde efter följande grunder: Roteringsen efter 66 R:dr 32 sk. på hvarje rote: Skjutsen, der den är besvärligast, till 20 R:dr och omkring 10 R:dr på andre orter: Väghållning, efter 15 R:dr: Clerecie-Statens aflöning, Pastorernas $1\frac{1}{2}$ tunnna Spannemål tertial, Qvick- och Små-tionde samt tillfälliga inkomster 13 R:dr, Capellarnes 2 fjerdingar Säd af hela och halfva Mantal 40 sk., Klockares och Kyrkobetjnings 7 kappar Spannemål samt något Hön och Halm, i värde 2 R:dr: Fattig-försörjningen till 1 R:dr 40 sk.: och diverse onera, till emellan 2 och 3 Riksdaler.

Här-

Häraf synes, hvad lindring de Hemman, som njuta rotefrihet, erfara emot dem, som rotera in natura; då Rotefrihets-afgiften ej lärer kunna beräknas högre än 12 R:dr på Mantalet.

Politie. En Corrections-Inrättning, egentligen för qvinnor och barn, finnes i Länet. Barna-undervisningen sker å landet på Allmogens bekostnad, utom hvad angår Sundby, Åkers, Fogdö, Thoresunds, Aspö, Kermbo, Ytter-Enhörna, Björnlunda, Strengnäs, Öfver-Selö, Thorshälla, Öija och Floda Socknar, som hafva egentliga Scholor inrättade.

Under Länets Hushållnings-Sällskaps disposition finnes en fond, såsom förut nämndt är, för Handa-slöjders uppmuntrande hos Allmogen, kallad Welanderska fonden.

Utom Läns-Lazarettet i Nyköping, och ett enskilt Lazarett i Eskilstuna, finnes i Daga Härad en Helsovårds-anstalt, med särskilt lönad Läkare.

På landet försörjas de fattiga genom sammanskott. De mest usla i särskilta dertill inrättade så kallade Fattighus.

Till Rofdjurens utödande äro flere anstalter vidtagna. Utom det 2 Ludderplatser årligen bevakas, och Jagt-Cassa är inrättad, finnas i flere Härader öfverenskommelser ingångne, hvarigenom ett visst præmium erhålles för hvarje utom Skall dödad Varg, eller Lo; hvarförutan dels så kallade Sommar-Skall anställas, dels Varggårdar och förgif-

giftade Luder begagnas, och dels öfverens-kommelser nu blifvit träffade om anläggandet af flere Ludderplatser, som efter ny methode afjagas, med ett särdeles ringa antal dagsverken.

Sockne-Magazinen äro till antalet 80 med sammanslagen fond af omkring 11,000 tunnor Spannemål.

Tre Sparbankar äro tillvägabragte, men så nyligen, att för ingen af dem någon fond ännu kan uppgifvas.

5:o Städer.

Nyköping, belägen vid en vik af Östersjön, med Stapelfrihet, har fordom idkat betydlig, äfven utrikes handel, men har nu mera endast inrikes sjöfart, och handel till det mesta bestående i utminuterig af hvad från närbelägne hamnar hemtas, äfvensom af hvad från landsbygden och skärgården införes. Staden har en Stångjerns-hammare, 3 Klädes-fabriker, 1 Mässings-bruk med i gång varande Knappnåls- och Ljusstaks-fabrik, samt Trådhytta och Mässings slageri, 1 Skepps-varf, 1 Strump-fabrik, 1 Kård-fabrik, 2 Tobaks-fabriker, 1 Spegel-fabrik, 1 Ur-fabrik, 1 Mjölqvarn, 1 Såg, 2 Stampar och 1 Pappers-bruk, samt 3 Källare och 15 tillåtna Krogar. Af Stadens inkomster utgör

Tolagen samt Grund-, Vägagnings-, Bro- och Hamn-Penningar	.	.	260:	—	—
Stånd Penningar	.	.	142:	8:	—
					Mätare

Mätare-Penningar	28: 5: —
Vågmedel	111: 17: 11.
Friskilling vid Fastighets köp	124: 1: 6.
Julskatt	129: 36: —
Tomtören	432: 6: 10.
Täppe Penningar	397: 34: 4.

Fabrikerna och Handeln kunna anses för Stadens hufvud-näring, ehuru Handtverkerierna äfven utgöra ej så liten del af näringarne. Tillförseln af landets öfverlopps-producter, och hvad Skärgården aflåter, är tämmeligen betydlig. Deraf ske uppköp och sedermera försäljningar åt Stadens inne-vånare och landsboer; äfvensom åtskilligt transporteras till Stockholm. Fabrikstillverkningarne afsättas på olika, till och med de mest aflägsna inrikes orter.

Stadens jord, med undantag af den öppna jord, som finnes inom stadens staquette, och hvarå särdeles trädgårdsvexter och tobak frambringas, användes för lika säden som landets, kan hända med den skillnad, att något mera potatis, samt lin, hampa och tobak, der sås och planteras.

Barna-undervisningen sker uti en Trivial-Schola med 6 Lärare, deraf Rector af Staden förses med bonings-rum uti dertill inköpt gård, och uti en på enskilt bekostnad inrättad Vexel-undervisnings-anstalt, der undervisningen lemnas utan betalning.

Sjukvården besörjes af en Läkare, som Staden antager och lönar, samt vanligen är
Läka-

Läkare vid Lazarettet och Hospitalet; hvarförutan tillgång på flere i Staden boende Läkare finnes.

Fattig-försörjningen sker efter af Kongl. Maj:t i Näder fastställt Reglemente, medelst en bland Stadens Innevånare vald Direction, hvilken månadligen utdelar allmosorna, samt dessutom ved under den kallaste årstiden, och derjemte medelst spånad bereder dem tillfälle till arbetsförtjenst. Denna Fattig-försörjnings-anstalt kostar årligen omkring 1000 Riksdaler, utgörande sammanskott till det belopp Tabellen upptager, samt Bötes-, Collect- och Ränste-medel.

Staden äger ett visst inflytande på landets näringar, ty då afsättning befordrar näringarne, skall consumption i Staden verka fördelaktigt i den vägen. Nyköping, som dessutom är Sätet för Länets Höfdinge, har i sitt grannskap det fordna Nyköpings Slott, i hvars ruiner Länshäktet finnes.

Trosa. Belägen vid Östersjön, har denna Stad till hufvudnäring Strömmings-fisket, som rätt betydligt idkas på 5 särskilda uti hafvet belägna Skär, der fiskesidkarne uppehålla sig från vårens början till sent på hösten, och för hvilken rättighet en viss afgift erlägges till Skärens ägare. Den insaltade strömmingen afsattes vid midsommars-tiden i Städerna omkring Mälaren, och om hösten i Nyköping och Norrköping, allt

med fiskeri-idkarnes egna båtar, med hvilka desse personers spannemåls-behof hemtas i återfarten. Stadens handel, i en enda persons hand, består uti att förse Skärgården med Lin, Hampa, Salt, Victualier och något Specerier. Tillförseln af Landtmannavaror är högst obetydlig. Konstfliten hos fiskeri-idkarne, medelst förfärdigande af all den redskap de behöfva, är ej obetydlig; och Stadens jord användes endast till vanliga sädesslag.

Barna-undervisningen sker medelst en i Staden varande Pædagogie, der den af Stadens Comminister besörjes. Scholhuset underhålles på Stadens bekostnad.

Fattigförsörjningen sker genom samman-skott, och de mest uslas intagande i Fattig-hus. Fattiga barn klädas på Fattig-Cassans bekostnad, och födas tourvis i husen.

Maricæfred. Handeln är ökad med 2 Handlande, men inskränker sig till Kram- och Victualie-handel, och utgör ej hufvudnärin-gen. Snarare kunna handtverkerierna, som äfven tilltagit, dertill hänföras. I Staden finnes en Fabrik för Ättika, Såpa, Mineral-syror m. m. Den är i tilltagande, och med Sjöcommunication samt tillgång på födoämnen och ved, skall denna Fabrik, då den når någon betydenhet, för landsorten befordra afsättning på producter, som den verk-ligen behöfver afsätta. Stadens jord användes

des till säd, potates, lin och något jordfrugter. För barna-undervisningen är inrättad en Schola, hvars Lärare, Comministern i Staden, äger särskild lön sig af Kronotionden i nåder anslagen; och Fattigförsörjningen sker medelst sammanskott.

Någre inkomster till Staden af Tolags-, Bro-, Hamn- och Stånd-penningar äga icke rum, emedan för grundt vatten något Fartyg icke kan der anlända eller lasta.

Strengnäs. Handeln, bestående endast i Kramvaror, och Handtverkerierna, deraf Garfveri och Färgeri äro i mesta välstånd, äro snarare i af- än tilltagande, efter hvad man förmodar, förmedelst bristande afsättning. Jordbruket deremot, af lika egenskap med landets, och inkomsten för rum och föda åt de studerande, som bevista dervarande Läroverk, utgöra Stadens hufvudnäring. Uti Staden, belägen vid Mälaren, är sätet för Biskopen i Strengnäs Stift, samt finnas ett Gymnasium och en Trivial-Schola.

Sjukvården besörjes af en Läkare som Staden sjelf antager och lönar; och Fattigförsörjningen bestrides af en Comité, som förser de arbetsföra fattighjonerna med arbete, derigenom de något bidra till deras bärjning, samt tilldelar de orklösa underhåll, utgörande omkring 400 R:dr årligen.

Endast Bro- och Hamn-penningar äro de särskilda inkomster Staden åtnjuter.

Eskilstuna ligger vid den så kallade Eskilstuna-ån, som utflyter från Hjelmaren, $\frac{3}{4}$ mil från denna sednare. Den i Eskilstuna på Statens bekostnad inrättade och underhållna Manufactur-Inrättning utgör Stadens hufvudnäring, förorsakar ymnig tillförsel och, mera än någon annan Stad i Länet, fördelaktig afsättning af omkringliggande landsorts-producter; hvarföre ock denna Stad, der befolkning och välmåga äro i tilltagande, för landsorten har nyttigt inflytande. Med berörde Manufactur-Inrättnings tillverkningar drifves den hufvudsakligaste handeln, som dessutom sträcker sig till spannemål och kramvaror, och således utgör en viss byteshandel.

Manufactur-rörelsen, gynnad genom de för densamma utfärdade Privilegier, har, i afseende på Verkenas gång, stor förmån af den genom Staden löpande å; men erfar ock svårighet deraf att Staden är belägen så långt från Hjelmaren, då både rudimaterier och det tillverkade samt andre nödvändighetsvaror, som landsorten ej alstrar, måste landvägen transporteras, dels från Thorshälla, belägen $\frac{3}{4}$, och dels från Sundbyholm, belägen en mil derifrån.

I Staden, hvarest finnes stationerad Provincial-Medicus för ena hälften af Länet, samt en Läkare som Staden lönar, är ett genom enskilte sammanskott tillkommit Lazarett, som jemväl betjenar omkringliggande
de

de landsort samt utgör en del af Kurhuset för Länet. Barna-undervisning sker uti en Vexel-undervisnings-Schola af en Lärare, knappt tillräcklig för barnens halfva antal; och de fattiga underhållas genom sammanskott.

Thorshälla. Vid Hjelmare-ån och $\frac{1}{4}$ mil från Hjelmaren ligger denna lilla Stad, hvars handel, bestående mest i Victualier, är, liksom Handtverkerierna, i yttersta förfall. Belägenheten erbjuder anläggandet af flere Vattenverk; och en Husbehofs Såg är nu anlagd.

Innevånarne, hvilkas hufvudsakliga näring är åkerbruk af vanlig sädes-production och potatis-odling, jemte boskapsskötsel och i synnerhet får-afvel, sysselsätta sig ock med befraktning af varor till och från Stockholm samt omkring Mälaren belägne Städer, hvar till begagnas 6 à 8 st. Jakter.

Barna-undervisningen sker i en Pædagogie, tillräcklig för behofvet, med en Lärare som i lön njuter 26 tunnor Kronotionde årligen; och de fattiga underhållas genom sammanskott.

Tillförseln af Landtmanna-varor är ringa, och måste vara det, då Stadsboernas fattigdom, samt den omständighet att de af Stadsjorden hemta sina förnödenheter, hindra afsättning af Landtmanna-varor i Staden.

I Länet finnes en köping, Malmköping kallad, anlagd på det Kongl. Södermanlands Rege-

Regemente tillhörige Rusthåll Malma i Lilla Malma Socken och Villottinge Härad, 7 mil från Nyköping och 3 mil från Eskilstuna. Denna köping, hvarest drifves någon liten Kramhandel och Handtverkeri, lyder under Lands-Rätt, och till Polisen under Lands-höfdingen och Krono-betjeningen. Der är ock Södermanlands Regementes Mötesplats; och de som der äga Hus och Trädgårdar, erlägga Tomtören till Regementet. För öfrigt äger köpingen föga inflytelse på lands-orten, ty både handel och afsättning är der ringa. Nyköping i Lands-Cancelliet den 17 September 1828.

GUST. PEYRON.

G. Engeström. A. Wennnerström.